

Kommittémotion

Motion till riksdagen 2015/16:751

av Rossana Dinamarca m.fl. (V)

Kulturell mångfald och mångfald inom kulturen

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ge Universitets- och högskolerådet ett särskilt uppdrag att stimulera, främja och följa upp de konstnärliga utbildningarnas arbete med breddad rekrytering, och riksdagen tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör göras en översyn av den politiska styrningen och uppföljningen av mångfaldsuppdragen till kulturinstitutionerna och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör tillsättas en utredning som får till uppgift att ta fram ett kunskapsunderlag och förslag på konkreta åtgärder för att öka mångfalden, jämlikheten och jämställdheten inom kultursektorn och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör tas fram en strategi för att både öka kunskapen om mångfaldskonventionens innehåll och stärka konventionens roll vid utformningen av olika kulturpolitiska insatser och tillkännager detta för regeringen.

Inledning

Kulturen spelar en central roll i ett demokratiskt samhälle. Genom kulturen kan olika grupper och individer få uttrycka sina livsval. Kulturpolitiken är därför ett viktigt verktyg i arbete för att försvara de mänskliga rättigheterna och alla människors lika värde.

Ett lands kulturpolitik speglar dess syn på människan, både som skapare och som mottagare av det som skapats av andra. Kultur kan också påverka människor att se

världen med nya ögon, byta perspektiv och tänka på andra sätt. Kulturen kan vara ett viktigt verktyg för att förändra destruktiva eller förlegade attityder, traditioner och normer. Genom kulturen kan vi människor tolka och definiera vår tid, vårt förflutna och våra visioner framåt. Makten över tanken skapas i hög grad av vår möjlighet att utöva kultur och av att tillgodogöra oss kulturupplevelser. Våra föreställningar präglas av den världsbild som andra förmedlar till oss men också av vilka möjligheter vi har att själva berätta våra historier. Kultur och kulturyttringar är därför aldrig neutrala. De präglas av sin tids föreställningar, motsättningar och villkor.

Könsmaktsordningen, heteronormen, den strukturella rasismen och klassamhället begränsar det fria uttrycket genom att osynliggöra, undertrycka och nedvärdera berättelser och erfarenheter. Jämställdhet och jämlikhet kan därför aldrig uppnås, vare sig i samhället i stort eller inom kulturen, om vi inte bekämpar och segrar över dessa maktstrukturer.

Kulturpolitiken och kulturlivet genomsyras, precis som samhället i övrigt, av patriarkala strukturer. Män är överrepresenterade inom kulturens alla områden. Det innebär att alla andras berättelser, erfarenheter och uttryck förblir underrepresenterade på alla nivåer i kulturlivet. Både historia och nutid präglas av osynliggörandet av kvinnor men även av hbtq-personer, personer med olika funktionsnedsättningar, rasifierade grupper och nationella minoriteter.

Att uttrycka sig genom konsten är en fundamental mänsklig rättighet. Varje konstnärligt uttryck är unikt och en viktig del av det samhälle vi lever i. Resultatet av konstnärligt skapande kan inte likställas med vanliga varor och tjänster utan har en särskild dimension. Marknadskrafterna kan inte ensamma garantera kulturell mångfald, vare sig lokalt, regionalt, nationellt eller internationellt, utan huvudansvaret för detta vilar på det allmänna och på kulturpolitiken i stort.

Det måste därför ges förutsättningar för att alla ska få möjlighet att utveckla sin skapande förmåga och vara aktiva deltagare på likvärdiga villkor i kulturlivet. Människors berättelser och erfarenheter ska likvärdigt belysas, gestaltas och representeras inom kulturens alla områden. Kulturell mångfald är i grunden en fråga om demokrati, yttrandefrihet och jämlikhet och någonting som berikar oss alla. Därför behövs det en progressiv kulturpolitik som bl.a. präglas av normkritiska, feministiska samt antirasistiska perspektiv, och som bryter ner de hinder för att utöva och ta del av kulturen som klassamhället skapar. Detta är särskilt viktigt i en tid där främlingsfientliga partier och den högerextrema rörelsen stärker sina positioner och både begränsar våra möjligheter att fritt uttrycka oss genom kulturen och ifrågasätter den fria kulturen.

Kulturell mångfald och mångfald inom kulturen

Kulturpolitikens uppgift är att ge riktlinjer som säkrar att samhällets kulturstöd främjar allas delaktighet i det kulturella livet, vilket bl.a. innebär att alla ska ha lika möjligheter till utbildning, arbete, karriär, anslag och stipendier inom varje konstområde. Det är därför glädjande att regeringen uttalat att de avser att bedriva en feministisk kulturpolitik. Samtliga myndigheter inom kulturområdet har i uppgift att integrera ett jämställdhetsperspektiv i sina verksamheter för att bidra till att uppnå det kulturpolitiska målet om allas möjlighet att delta i kulturlivet. Fem myndigheter, Statens musikverk, Konstnärsnämnden, Statens kulturråd, Statens konstråd och Riksutställningar, har även fått ett särskilt uppdrag i regleringsbrevet om att ta fram en plan för hur jämställdhetsarbetet kan integreras och bli en del av myndigheternas ordinarie verksamheter, exempelvis i deras styrprocesser. Det är bra steg i rätt riktning, men mer måste göras både i feministiskt avseende men även ur jämlikhetsperspektiv.

Vi vill både att det ska finnas en mångfald av konst- och kulturyttringar och en kulturell mångfald inom kultursektorn. Detta förutsätter mångfald avseende allt ifrån etnicitet, språk, kön, ålder, klass, funktionalitet och sexuell läggning till yrkes- och utbildningserfarenheter inom kultursektorn. Det förutsätter också att det finns goda möjligheter för kulturskapare och konstnärligt yrkesverksamma att verka och utvecklas i sitt konstnärskap. En verklig kulturell mångfald kräver också att alla barn och unga har tillgång till kulturen, både som publik och som utövare. Vår målsättning är alltså att det ska finnas en mångfald bland kulturyttringar, kulturskapare och de som tar del av kulturen.

Mycket tyder i dag på att kulturlivet inte speglar och tar tillvara den potential som vilar i samhällets mångfald. Snedrekryteringen till de konstnärliga utbildningarna samt personalsammansättningen på kulturinstitutionerna är tydliga exempel på detta.

Alla har rätt till utbildning och sedan 2001 är alla lärosäten skyldiga att arbeta med mångfald och breddad rekrytering. Trots detta är studenter med utländsk samt arbetarbakgrund kraftigt underrepresenterade på konstnärliga utbildningar, medan studenter från högre tjänstemannahem står för en motsvarande överrepresentation. Inom andra yrkesutbildningar finns det en högre andel i båda dessa avseenden och utbildningar som sjuksköterska, högskoleingenjör och socionom motsvarar nästan exakt befolkningsgenomsnittet.

Denna snedrekrytering har återkommande uppmärksammats av bl.a. Högskoleverket (numera Universitets- och högskolerådet, UHR), men problemet kvarstår. UHR ska enligt Förordningen (2012:811) med instruktion för Universitets- och högskolerådet ansvara för uppgifter av bl.a. främjande och utvecklande karaktär inom

utbildningsområdet. Främjandeuppdraget innebär att myndigheten ska främja breddad rekrytering till högskolan och inom högskolan motverka diskriminering, samt på andra sätt främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. UHR fick i våras ett uppdrag av regeringen att kartlägga och analysera arbetet med breddad rekrytering på landets lärosäten i syfte att stärka densamma. Uppdraget ska redovisas till Utbildningsdepartementet senast den 1 april 2016. Vi har stor förhoppning att UHR:s främjandearbete kommer att få positiva effekter. Vi anser dock att det behöver läggas ett särskilt fokus på just de konstnärliga utbildningarnas arbete med att motverka diskriminering och bredda rekryteringen. Regeringen bör därför ge Universitets- och högskolerådet ett särskilt uppdrag att stimulera, främja och följa upp de konstnärliga utbildningarnas arbete med breddad rekrytering. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Andelen personer med utländsk bakgrund är även lägre på kulturinstitutionerna än i samhället i stort. En tendens som dessutom har förstärkts under de senaste tio åren. Det framgår av Myndigheten för kulturanalys (Kulturanalys) rapport Kultur av vem?, en undersökning av mångfald i den svenska kultursektorn som publicerades i somras. I rapporten undersöks för första gången sedan Mångkulturåret 2006 hur många av de anställda i den offentliga kultursektorn som är födda i utlandet eller har två utlandsfödda föräldrar. Studien omfattar drygt 120 museer, scenkonstinstitutioner och myndigheter/stiftelser/bolag och avser åren 2009–2012.

Av de 10 000 anställda i sektorn har 13,4 procent utländsk bakgrund, en nivå som i princip varit konstant sedan 2001. Sedan dess har dock andelen personer med utländsk bakgrund i befolkningen i stort ökat, vilket innebär att kultursektorns samhällsspeglingsgrad inte bara är oförändrad, utan har försämrats. Samtidigt som befolkningssammansättningen i samhället har förändrats har kultursektorns personalsammansättning bara förändrats marginellt. I dag har den genomsnittliga svenska arbetsplatsen en högre andel personer med utländsk bakgrund än vad kultursektorn har. Personer med utländsk bakgrund har således svårare att komma in på kulturinstitutionerna än på andra platser på arbetsmarknaden. Kultursektorn är dessutom inte som vilken bransch som helst, utan det är särskilt viktigt att den är inkluderande och speglar samhället.

Den politiska styrningen av mångfaldsarbetet behöver förbättras och Kulturanalys lyfter i sin rapport att uppdragen till kulturinstitutionerna bör ses över och förtydligas. I samband med en sådan översyn anger Kulturanalys att det bör övervägas om riktlinjerna avseende mångfaldig representation kan kvantifieras.

Kvantifierade målsättningar i myndighetsstyrningen är dock inte en helt okomplicerad fråga och bygger på att det anses att mångfald både kan och bör mätas i verksamheterna. Det kan upplevas både som integritetskränkande och bidra till att reproducera stereotypa föreställningar, samtidigt som mångfaldsbegreppet riskerar att reduceras till representativitet när det gäller människors bakgrund etc. En möjlig väg att stärka styrningen är, enligt Kulturanalys, att utveckla kvantifierbara mål och kartläggningar på nationell och aggregerad nivå. Ett sådant arbete skulle kunna ge ett underlag för bedömningen av politikens effekter och behov av åtgärder.

Vänsterpartiet menar att en översyn av den politiska styrningen och uppföljningen av mångfaldsuppdragen till kulturinstitutionerna bör göras i syfte att öka politikens effektivitet och träffsäkerhet. Detta utan att inkräkta på centrala principer om kulturens autonomi och människors integritet, och utan att reducera mångfaldsbegreppet av mättekniska skäl. Personalens sammansättning utgör bara en av flera viktiga pusselbitar när det handlar om mångfald. Publikens sammansättning och kulturens innehåll – vilka som tittar och vad som gestaltas på scenen eller museet – är minst lika betydelsefulla. I detta arbete bör det ingå att se över mångfaldsuppdragen till kulturinstitutionerna i syfte att de ska förtydligas. Vad som ovan anförts om en översyn av den politiska styrningen och uppföljningen av mångfaldsuppdragen till kulturinstitutionerna bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Kulturen är inte som vilken sektor som helst. Scenkonstinstitutionerna, musiklivet och museerna bidrar bl.a. med historiska och samtida berättelser och gestaltningar, vilket innebär att verksamheterna på olika sätt präglas av villkor kopplade till föreställningar om kultur och kulturarv. Den politiska styrningen för att öka representativiteten i kultursektorn bör därför vara baserad på kunskap om kulturarbetsmarknadens specifika funktionssätt.

När delar av kultursektorn har en lägre andel anställda med utländsk bakgrund än arbetsmarknaden i stort, riskerar vi att samhället berövas vissa människors berättelser och synpunkter. En låg andel anställda med utländsk bakgrund inom en viss typ av institutioner kan därför göra att individer som annars gärna skulle arbeta där ger upp innan de ens försökt och väljer ett annat spår i stället.

Vänsterpartiet anser därför att kopplingen mellan de konstnärliga utbildningarna och arbetsmarknaden, förekomsten av diskriminering och nätverksrekryteringens utbredning inom kulturen bör utredas vidare, med hänsyn till att olika villkor råder inom olika delar av kulturlivet. Inom vissa delar, såsom musik och dans, spelar exempelvis språkkunskaper mindre roll, samtidigt som repertoarerna ofta kan vara traditionellt västerländska. I andra delar av sektorn kan föreställningar om kulturarv prägla verksamheten på ett sätt som gör den mindre attraktiv för nya grupper.

För att uppnå en högre grad av jämställdhet, jämlikhet och mångfald behöver bl.a. köns-, klass- och maktfördelning inom kulturlivet synliggöras i den byråkratiska och politiska sfären. Frågorna bör ses över i en utredning. En sådan utredning ska ha i uppdrag att kartlägga hela kulturlivet ur ett mångfaldsperspektiv – både hos de som utbildar, de som skapar och de som tar del av kulturen på olika sätt – samt ta fram en strategi och förslag på konkreta åtgärder för att uppnå ökad jämställdhet och mångfald. Detta arbete bör även innefatta att ta fram verktyg för ett systematiskt arbete mot strukturell diskriminering inom kulturlivet. Det bör därför tillsättas en utredning som får till uppgift att ta fram ett kunskapsunderlag och förslag på konkreta åtgärder för att öka mångfalden, jämlikheten och jämställdheten inom kultursektorn. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Mångfaldskonventionen, Unescos konvention om skydd för och främjande av mångfalden av kulturyttringar, firar i år 10 år. Sverige var bland de första 30 länderna som ratificerade konventionen, vilket skedde 2006. Konventionen är det första multilaterala juridiskt bindande internationella avtalet på kulturpolitikens område och främjar interkulturell dialog och respekt för kulturella rättigheter. Frågor om yttrandefrihet är centrala. Konventionen ger ett ramverk för att skapa nya insatser för inkluderande, rättvis och hållbar tillväxt och utveckling och syftar till att fungera som en internationell plattform för arbetet med hur det internationella samfundet globalt ska skydda och främja den kulturella mångfalden.

Alla länder som har anslutit sig till konventionen har en skyldighet att implementera och arbeta efter konventionens målsättningar. Arbetet med att tillämpa konventionen genomförs av många aktörer tillsammans – på såväl nationell, regional som lokal nivå – inom offentlig verksamhet, kultursektorn, det civila samhället och den privata sektorn. Det finns i Sverige sedan länge en kulturpolitisk struktur med stöd till kulturlivet och andra insatser som främjar och skyddar mångfalden av kulturuttryck, men det behövs ett utvecklingsarbete i fråga om att skapa en större medvetenhet och kunskap om konventionens innehåll. Det kan t.ex. uppnås genom att konventionen intar en stärkt roll vid utformningen av kulturpolitiska insatser på olika nivåer och i formulerandet av strategidokument. I dag hänvisas det exempelvis ofta till Barnkonventionen i olika sammanhang som rör frågor som relaterar till barn. På samma sätt bör Mångfaldskonventionen i ökad omfattning finnas med i strategidokument som rör kulturpolitiska frågor inom olika sektorer och nivåer i Sverige.

Det bör tas fram en strategi för att både öka kunskapen om Mångfaldskonventionens innehåll och stärka konventionens roll vid utformningen av olika kulturpolitiska insatser. Detta bör riksdagen ställa sig bakom och ge regeringen till känna.

Rossana Dinamarca (V)

Torbjörn Björlund (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V)

Karin Rågsjö (V)

Nooshi Dadgostar (V)

Maj Karlsson (V)

Mia Sydow Mölleby (V)